

Luterański duszpasterz i jego postylla. O ks. Tadeuszu Szurmanie (1954–2014)

Ks. Tadeusz Szurman (1954–2014), ewangelicki duchowny, biskup katowickiej diecezji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, poeta, humanista, autor publikacji, zapisał się na trwałe w pamięci katowickiej wspólnoty parafialnej, której przewodził przez dwadzieścia lat swej duszpasterskiej posługi, zapisał się także w pamięci ewangelików na Śląsku. Dał się również poznać jako luterański duszpasterz otwarty ekumenicznie, inicjator diecezjalnej nagrody „Śląski Szmaragd”, założyciel parafialnego wydawnictwa „Głos Życia”, organizator działalności społeczno-charytatywnej, prowadzonej przez katowicką parafię oraz autor wierszy odsłaniających chrześcijański wymiar przemysłów luterańskiego biskupa. Pozostał także w pamięci środowiska jako laureat nagród przyznawanych osobom zasłużonym dla regionu, m.in. Nagrody im. Karola Miarki, w tym również jako wyróżniony tytułem Honorowego Obywatela Katowic.

Ks. Tadeusz Szurman, jak wielu luterańskich duszpasterzy współcześnie i w przeszłości, był człowiekiem pióra. Wypowiadał się na łamach luterańskich czasopism, w tym na łamach poczytnego wśród wyznawców „Zwiastuna Ewangelickiego”, przygotowywał opracowania dotyczące przeszłości parafii ewangelicko-augsburskiej w Katowicach¹. Pozostawił po sobie tomiki poezji: *Malowane niezdarnie. Tomik poety jednego miesiąca* (2004), *Świeże powietrze. Wiersze z szuflady* (2005), *Z wię-*

¹ Ks. T. Szurman jest autorem prac: *Parafia ewangelicka Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach* (Wyd. 3 rozsz., Katowice 2002), *Mocni wiarą i miłością* (Katowice 2008), współautorem opracowania poświęconego parafiom katowickiej diecezji luterańskiej: *Dzieło łaski Boga. Diecezja Katowicka Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Historia i współczesność* (Katowice 2003).

zienia wolności. *Wiersze zakazane* (2010)², jest autorem modlitewnika³, a także twórcą znanego wśród luterkańskiej młodzieży i wielokrotnie wznawianego zbioru pieśni *Chwalmy Pana*. Można dodać, że proboszcz katowickiej parafii ewangelickiej pochodził ze Śląska Cieszyńskiego, gdzie społeczność luterkańska przetrwała od czasów Reformacji, pielęgnując polski język, tradycje i konfesyjną tożsamość. Cieszyńscy luteranie przewodzili we współtworzeniu rodzimej kultury słowa, zgodnie z konfesyjną zasadą poszanowania Biblii, z czasem innych ksiąg religijnych, co znajdowało wyraz w aktywności kolejnych pokoleń wyznawców, przybywających w różnych okresach i z różnych pobudek do uprzemysłowionej części Górnego Śląska.

Ks. Szurman urodził się w Simoradzu k. Skoczowa 9 lipca 1954 roku, uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego w Cieszynie, a następnie odbył studia w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. Przeszedł drogę typową dla ewangelickiego duchownego – po studiach teologicznych został ordynowany na duchownego (w 1978 roku w Goleszowie), następnie został wikariuszem w parafii w Świętochłowicach, a z czasem objął funkcję tamtejszego proboszcza. Zgodnie z zasadą wyboru proboszczów w Kościele luterkańskim w 1993 roku ks. Szurman został wybrany na proboszcza parafii ewangelickiej w Katowicach. W ciągu następnych lat pełnił równocześnie inne odpowiedzialne funkcje w swoim Kościele (m.in. jako Prezes Synodu Kościoła) oraz na terenie diecezji (m.in. był radcą diecezjalnym Diecezji Katowickiej). Od 2002 roku do końca życia przewodził także katowickiej diecezji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce jako biskup diecezjalny, pozostając zarazem proboszczem parafii w Katowicach.

² O poezji ks. T. Szurmana zob. G.B. Szewczyk, *O poezji ks. Tadeusza Szurmana*, [w:] *Umbra transit lux permanet. Ewangelicy na Górnym Śląsku na przestrzeni wieków*, pod red. J. Lusek, Bytom 2017, s. 260–269; T. Sławek, *Poetyckie lekcje Tadeusza Szurmana. Księdzu biskupowi Tadeuszowi Szurmanowi in memoriam*, „Fabryka Silesia. Kwartalnik” 2017, nr 3, s. 69–71.

³ *Słońce ponad cieniem. Modlitewnik na niezwykłe chwile* (Katowice 2009).

Był nie tylko duchownym rozumiejącym wagę słowa, w tym słowa drukowanego, ale był również duszpasterzem mocno stąpającym po ziemi. W czasie jego wieloletniej posługi wyremontowany został kościół Zmartwychwstania Pańskiego przy ul. Warszawskiej, pierwsza murowana katowicka świątynia (oddana do użytku i poświęcona w 1858 roku). Był to czas odzyskiwania odebranego ewangelikom po wojnie majątku parafialnego oraz lata znaczone wieloma inicjatywami o charakterze religijno-kulturalnym czy charytatywnym, realizowanymi przy współudziale parafialnej społeczności⁴. Pozostając w kręgu słowa, można dodać, że od 1996 roku powołane przez Biskupa wydawnictwo „Głos Życia” opublikowało kilkadziesiąt książek z zakresu tematyki śląskiego ewangelicyzmu i losów ewangelików na Śląsku⁵. Biskup patronował ukazującym się przy katowickiej parafii czasopismom (m.in. „Ewangelikowi”)⁶, zainicjował honorowanie osób zasłużonych dla kultury ewangelickiej Śląskim Szmaragdem⁷, był pomysłodawcą i uczestnikiem luterńskiej audycji nadawanej w Radiu Katowice po dzień dzisiejszy⁸, opublikował kolejne tomiki poetyckie.

⁴ Wśród tych inicjatyw można wymienić uruchomienie w 2011 roku ośrodka pomocy Ewangelicka Stacja Diakonijna „Słoneczna Kraina”, zlokalizowanego przy ul. Dudy-Gracza w Katowicach, prowadzącego zajęcia dla dzieci i seniorów; przy parafii w dalszym ciągu działa wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego, organizowane są festyny charytatywne oraz inicjowane inne formy pomocy udzielanej wszystkim potrzebującym.

⁵ Na temat wydawnictwa założonego przez Biskupa zob. A. Sokół, „Głos Życia”, [w:] *Parafia ewangelicka w Katowicach. Pamięci ks. bpa Tadeusza Szurmana (1954–2014)*, Katowice 2014, s. 21–29; Taż, *Polska książka ewangelicka po 1989 roku*, Katowice 2016, s. 85–92, 268–270 (wykaz tytułów).

⁶ J. Szturc, *Udział ks. bpa Tadeusza Szurmana w rozwoju czasopiśmiennictwa ewangelickiego na Górnym Śląsku. Wspomnienie*, [w:] *Parafia ewangelicka w Katowicach...*, s. 31–41.

⁷ Zob. W. Bertman, *Śląski Szmaragd – wyróżnienie przyznawane przedstawicielom Śląska przez diecezję katowicką Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego*, [w:] tamże, s. 43–47.

⁸ Audycja radiowa „Głos Życia”, realizowana przez katowicką rozgłośnię radiową, obejmuje rozważania o tematyce biblijnej, wygłaszane przez luterkańskich duszpasterzy z diecezji katowickiej, które wydrukowane w postaci

Warto przy tym zaznaczyć, że pierwszy tom wierszy ks. Tadeusza Szurmana *Malowane niezdarnie* (2005) promowany był w Bibliotece Śląskiej. 1 marca 2005 roku w sali audytoryjnej śląskiej księżnicy, w obecności licznie przybyłych parafian i wszystkich zainteresowanych, duszpasterz miał okazję prezentować swoją debiutancką książkę poetycką. Spotkanie autorskie prowadził dyrektor Biblioteki prof. Jan Malicki, a relacje o tym wydarzeniu przetrwały w prasie konfesyjnej oraz drukowanych publikacjach⁹. Luterkański biskup był zresztą częstym gościem Biblioteki Śląskiej, uczestniczył w organizowanych cyklicznie Świątach Biblii, sesjach naukowych oraz spotkaniach ekumenicznych odbywających się w Bibliotece. W tym też miejscu bp T. Szurman odbierał Nagrodę im. Karola Miarki przyznaną mu w 2010 roku za inicjowanie przedsięwzięć kulturalnych, społecznych i ekumenicznych, przypominających zarazem o wielowyznaniowości i różnorodności kulturowej Śląska żywej od stuleci na śląskiej ziemi¹⁰. Współpraca pomiędzy śląską księżnicą a miejscową parafią ewangelicką owocowała wspólnymi projektami i wydarzeniami, do których zaliczyć można rocznicowe sesje o tematyce ewangelickiej, odbywające się w Bibliotece z udziałem katowickich parafian i wszystkich zainteresowanych¹¹. Przyjmując tytuł Honorowego Obywatela Katowic, bp T. Szurman mówił o swojej drodze:

książki stanowią pierwszą publikację wydawnictwa „Głos Życia” (*Głos Życia. Rozważania biblijne na niedziele i święta*, Katowice 1996, 1997).

⁹ J. Badura, *W szufladzie głowy – osobisty zapis przebiegu spotkania autorskiego*, „Zwiastun Ewangelicki” 2005, nr 6, s. 18–19; A. Sokół, *Formy promowania współczesnej książki luterkańskiej*, [w:] *Umbra transit...*, s. 283.

¹⁰ *Raptularz Silesianki. Jednodniówka wydana z okazji XXVIII edycji Nagrody im. Karola Miarki* (25 października A.D. MMX), s. [3].

¹¹ W Bibliotece Śląskiej 14 czerwca 2008 roku miała miejsce jubileuszowa sesja, zorganizowana z okazji 150-lecia poświęcenia ewangelickiego kościoła w Katowicach (*Jubileusz katowickich ewangelików*, „Zwiastun Ewangelicki” 2008, nr 20, s. 19); we wrześniu 2013 roku została zorganizowana w Bibliotece popularnonaukowa sesja „ks. Jerzy Trzanowski – Ślązak, Luteranin, Europejczyk”, prezentująca sylwetkę XVI-wiecznego pastora, twórcy kancjonału użytkowanego do XIX wieku przez cieszyńskich wyznawców.

(...) pochodzę z tradycji, o której przysłowie mówi: „twardy jak lutersko wiara spod Cieszyna”. I od 35 lat jestem bliżej centrum Górnego Śląska, bo Górnoszlązakiem czułem się zawsze. I od kiedy zamieszkałem w Katowicach, kocham to miasto i szanuję jego mieszkańców (...) ¹².

Jako Honorowy Obywatel proboszcz katowickiej parafii lutherańskiej podkreślał, że przyznane wyróżnienie jest zarazem zobowiązaniem do służby na rzecz miasta, ale jest także „nobilizowaniem ewangelików”, zdecydowanie mniejszościowej społeczności, od czasów II wojny światowej rozproszonej i marginalizowanej, jednak odgrywającej swoją rolę w przeszłości Katowic i ważnej dla współczesnego wizerunku śląskiej wielokulturowej społeczności. Jego aktywność i podejmowane inicjatywy służyły także pokazaniu nie zawsze dostrzeganej w szerszym wymiarze obecności śląskich ewangelików, ich tradycji i znaczenia dla historii regionu, przy uwzględnieniu konfesyjnych rysów – etosu pracy, zaangażowania, działań charytatywnych (określanych jako służba diakonijna) oraz innych form aktywności wynikających z wiary i wyznaniowej tożsamości.

Ze strony Biblioteki Śląskiej planowanym projektem było przygotowanie księgi jubileuszowej z okazji 60. urodzin ks. bp. Tadeusza Szurmana, można powiedzieć – przyjaciela katowickiej ksiąźnicy. Inicjatywa dyrektora Biblioteki prof. Jana Malickiego nieoczekiwanie musiała ulec przeobrażeniu. Proboszcz katowickiej parafii ewangelickiej, biskup diecezjalny, a zarazem zastępca biskupa całego Kościoła lutherańskiego w Polsce, zmarł 30 stycznia 2014 roku. W związku z tym biblioteczna publikacja została poświęcona pamięci zmarłego duszpasterza, przypominając jego dokonania, przede wszystkim związane z kulturą słowa, twórczością i działalnością wydawniczą (*Parafia ewangelicka w Katowicach. Pamięci ks. Tadeusza Szurmana (1954–2014)*, Katowice 2014). Wyrazem upamiętnienia sylwetki lutherańskiego biskupa była również prezentowana w holu bibliotecznym wystawa przybliżająca postać zmarłego wszystkim odwiedzającym ksiąźnicę ¹³.

¹² (mm), *Kocham to miasto*, „Nasze Katowice” 2013, nr 2, s. 1.

¹³ W. Bertman, *Wystawa in memoriam poświęcona pamięci ks. bp. Tadeusza Szurmana*, „Ewangelik” 2015, nr 1, s. 11–14.

Odejdzie proboszcza niewielkiej na tle Katowic parafii luterńskiej oraz przewodnika duchowego diecezjalnej – zaledwie kilkunastotysięcznej – społeczności śląskich ewangelików zostało zauważone w przestrzeni kulturowo-religijnej miasta i regionu. Luterńskiego biskupa w jego ostatniej drodze na cmentarz żegnali nie tylko współwyznawcy, ale również przedstawiciele władz, prezydenci miast górnośląskich, duchowni wielu Kościołów, ludzie kultury i nauki, działacze społeczni, zapewne także wszyscy, dla których pozostał bliski ze względu na swoją otwartość, szacunek dla każdego drugiego człowieka i niezłomność wiary, przyświecającej wszystkim jego poczynaniom. Zapis ceremonii pogrzebowej zachował się w relacjach prasowych, na łamach poczytnych dzienników, w serwisach internetowych i telewizyjnych. W dziennikarskich publikacjach przetrwały wypowiedzi i oceny dotyczące luterńskiego biskupa, podkreślające jego ekumenizm, starania o właściwe postrzeganie przeszłości, współtworzonej także przez ewangelików niemieckich na Śląsku, zaangażowanie w życie społeczne miasta i uobecnianie najcenniejszych konfesyjnych wartości, zawsze w dobrej wierze i z poszanowaniem wyznaniowych odmienności.

Ewangelicki duchowny nie tylko głosił Słowo Boże; poetyckie słowo kierował do swoich czytelników, uczył prostoty modlitwy w *Modlitewniku na niezwykajne chwile*, doceniał słowo drukowane, wartość ksiąg religijnych i wszelkich innych. Był duszpasterzem, ale także humanistą, erudytą, poetą, nauczycielem zatroskanym o duchowy rozwój wiernych, o swój Kościół oraz chrześcijańskie wartości nierzadko degradowane we współczesnym świecie. Doceniając tak wszechstronnie wartość słowa wyprawioną z jednej z podstawowych luterńskich zasad wiary – *sola scriptura* (tylko Biblia), ks. Tadeusz Szurman nie ominął w swej twórczości usankcjonowanego konfesyjną tradycją gatunku piśmienniczego, gatunku, który niósł duszpasterskie pouczenie, a w czasach trudnych pomagał trwać w wierze wyznawcom pozbawionym praw do publicznego pielęgnowania wiary.

Postylla – zbiór kazań na wszystkie niedziele i święta roku kościelnego, zgodnie z przyjętym w środowisku luterańskim zwyczajem często jest publikowana z okazji 60. urodzin duchownego, trafiając przede wszystkim do członków lokalnych wspólnot parafialnych, dzięki czemu słowo duszpasterskie, wygłoszone już i usłyszane, może podlegać lekturze indywidualnej lub wspólnotowemu odczytywaniu w różnych okolicznościach. Wzorem innych duchownych ks. T. Szurman przygotowywał do druku własną urodzinową postyllę, którą zapewne parafianie otrzymaliby do rąk w dniu urodzin swego proboszcza. Zapewne prace nad tekstem postylli udało się autorowi zakończyć przed upływem 2013 roku. Książka zatytułowana *W Słowie prawda* ukazała się już po śmierci Biskupa, wydana przez jego współpracowników, z przedmową nowego proboszcza parafii katowickiej i biskupa diecezji katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego – ks. dr. Mariana Niemca.

Dlaczego postylla? Postylla jest jednym z podstawowych luterańskich typów piśmiennictwa, znanym od czasów Reformacji¹⁴. To *Postylla domowa* Marcina Lutra stała się wzorem dla późniejszych postylli, wzorem kazań podporządkowanych głoszeniu Słowa Bożego, przekazujących konfesyjne dogmaty, nauczających prostoty wiary w nawiązaniu do prawd biblijnych i otaczających realiów tamtego czasu. Można dodać, że *Postylla domowa* Lutra została spisana przez słuchaczy, którzy goszcząc w domu Reformatora w Wittenberdze, słuchali wygłaszanych przez niego kazań i podjęli następnie trud przelania ich na papier i wydania w postaci druku. Już w XVI wieku *Postylla domowa* została przetłumaczona na język polski. Znany jest również jej późniejszy, XIX-wieczny przekład, sporządzony przez cie-

¹⁴ Postylla znana była już w średniowieczu, stanowiąc komentarz do fragmentów Pisma św. (z łac.: *post illa verba textus*), w czasach Reformacji stała się zbiorem kazań publikowanym w językach narodowych, służyła szerzeniu zasad wiary nowego wyznania. Reformacyjna i późniejsza postylla w dalszym ciągu jest rozwinięciem biblijnego tekstu, przybierając również postać kazania tematycznego, z uwzględnieniem obyczajów i realiów danego czasu, a także w pierwszym etapie – polemicznego kontekstu towarzyszącego spisywanym przez kaznodziejów kazaniom.

szyńskich pastorów (1883), a niedawno ukazało się najnowsze tłumaczenie *Postylli domowej* dokonane przez krakowianina Marcina Waltera¹⁵. Na przestrzeni stuleci ukazywały się także postylle rodzime¹⁶, spośród których wymienić można postyllę ks. Samuela Dambrowskiego (tzw. Dambrówkę), Adama Gdajusza z Kluczborka, postyllę warszawskiego pastora ks. Leopolda Otto (1819–1882) czy bliższą naszym czasom postyllę ks. Andrzeja Wantuły, powojennego biskupa Kościoła luterńskiego w Polsce (*Okruchy ze stołu Pańskiego*, 1975). Kolejne postylle zostały wydane po 1989 roku¹⁷, w tym z inicjatywy ks. T. Szurmana ukazały się tomy kazań jego poprzedników, duszpasterzy przewodzących parafii ewangelickiej w Katowicach¹⁸.

Jak podkreślają badacze, o popularności i trwaniu postylli w czytelniczej świadomości decydowała przede wszystkim przejrzysta wykładnia prawd biblijnych, co służyło utwierdzaniu odbiorców w konfesyjnych dogmatach wiary, kierowało uwagę ku etycznemu postępowaniu i ku indywidualnej odpowiedzialności za własne życie przed Bogiem. O postyllach współczesny luterński duszpasterz pisze:

W tradycji Kościoła Ewangelickiego ogromną rolę odgrywa znajomość Pisma Świętego, jako jedyne źródła wiary. Ponieważ Pismo Święte „nie podlega dowolnemu wykładowi”, potrzebne jest właściwe interpretowanie czytanych tekstów biblijnych. Niekwestionowaną skarbnicą dobrego, budującego wykładu Słowa Bożego stały się na przestrzeni dziejów Kościoła Ewangelickiego postylle. Słowo postylla pochodzi z języka łacińskiego i znaczy: to co następuje po tych słowach. Czyli po przeczytaniu tekstu biblijnego przypadającego na dany świąteczny dzień czy niedzielę przychodził szczegółowy wykład budujący, nie na-

¹⁵ V. Dietrich, *Kazania ks. dra Marcina Lutra. Postylla domowa. Nowy przekład*, przeł. M. Walter, Kraków 2011 (zob. recenzja: strona internetowa Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego, <http://www.ptew.org.pl/wp-content/uploads/2016/07/rec_walter_luter.pdf> [dostęp 30.11.2017]); na temat tego przekładu zob. także A. Sokół, *Polska książka ewangelicka...*, s. 164–165.

¹⁶ Zob. J.T. Maciuszko, *Ewangelicka postyllografia polska XVI–XVIII wieku*, Warszawa 1987.

¹⁷ A. Sokół, *Luteranckie postylle po 1989 roku*, „Ewangelik” 2015, nr 2, s. 74–80.

¹⁸ Tamże, s. 76.

ukowy, ale zalecający pogłębienie pobożności ewangelickiej, konfrontujący z wymaganiami wiary i nawołujący do wierności Panu Bogu i wzywający do uznania Jezusa Chrystusa jedynej Głowy Kościoła i osobistej wiary w tegoż Jezusa jako Zbawiciela¹⁹.

Na powyższym tle należałoby widzieć tom *W Słowie prawda*. To „kazania na wszystkie niedziele i święta” podporządkowane przebiegowi roku kościelnego, który w Kościele ewangelickim, podobnie jak w katolickim, rozpoczyna się w pierwszą grudniową niedzielę – pierwszą niedzielę Adwentu, podążając za kolejnymi niedzielami i świętami zapisanymi corocznie w kalendarzu²⁰. Na temat roku kościelnego ks. Szurman w jednym z kazań pisał:

Kalendarz Roku Kościelnego jest zbudowany bardzo misternie i jest w swoim rodzaju dziełem sztuki. Corocznie przesuwają się przed naszymi oczami duszy szereg obrazów z życia i zwiastowania naszego Zbawiciela Jezusa Chrystusa. Tak jak w roku kalendarzowym każda pora roku ma swój urok, swe piękno i swe zadania, tak Rok Kościelny pozwala nam, bez pominięcia spraw ważnych, przeżyć ów specyficzny rytm życia duchowego. W ten sposób przeżywamy wszystko to, co jest istotne i potrzebne nam do poznania grzechu, pojednania z Bogiem i wzmocnienia naszej wiary²¹.

Tematykę postylli w pierwszej kolejności wyznacza czas świąteczny, rytm świąt obchodzonych przez ewangelików wraz z całym światem chrześcijańskim – od narodzenia po zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Syna Bożego. Nowotestamentowa opowieść o Zbawicielu, o granicznych wydarzeniach z jego życia, ale również o zdarzeniach je poprzedzających, zapowia-

¹⁹ J. Badura, *O kazaniach Ks. Biskupa prof. dra Andrzeja Wantuły* (online), <<http://old.luteranie.pl/pl/index.php?D=791>> [dostęp 30.11.2017].

²⁰ Rok kościelny w Kościele Ewangelicko-Augsburskim rozpoczyna się Adwentem, a kończy przypadającą w następnym roku kalendarzowym listopadową niedzielą wieczności, kiedy to ewangelicy wspominają swoich zmarłych. Ewangelicki rok kościelny składa się z półroczia Pana i półroczia Kościoła; pierwsze półrocze obejmuje chrześcijańskie święta, m.in. Boże Narodzenie (Czas Narodzenia Pańskiego), Święto Zmartwychwstania Pańskiego czy Wniebowstąpienie. W drugim półroczu m.in. przypominani są apostołowie, obchodzone jest Święto Żniw czy Święto Reformacji (31 października).

²¹ T. Szurman, *W Słowie prawda*, Katowice 2014, s. 247.

dających, związanych z jego nauczaniem oraz tworzeniem się Kościoła Chrystusowego po jego odejściu, stanowi pierwszą warstwę tematyczną kazań, konstytuuje zarazem inne poziomy rozważań.

Postyllę *W Słowie prawda* rozpoczynają kazania adwentowe, nawiązujące do biblijnego oczekiwania na narodziny Chrystusa. Podstawą kazań są przywołane wersetami wydarzenia, które ukazują wagę i znaczenie oczekiwania, zarazem czasu nadziei i radości towarzyszących temu stanowi ducha w różnych okresach biblijnych, jednocześnie czasu przygotowań do zadań wyznaczonych w Bożym planie zbawienia. Zachariasz z radością i wiarą oczekiwał narodzin syna – Jana Chrzciciela, który w swoim dorosłym życiu przygotował drogę Chrystusowi i który był zapowiedzią nadejścia Mesjasza, a swą bezkompromisową postawą zaświadczył o prawdzie i wierności Bożym wymaganiom (pierwsze kazanie adwentowe). Jan Chrzciciel, dziecko tak bardzo oczekiwane przez rodziców, staje się adwentową postacią torującą drogę Zbawicielowi. Z nadzieją na wybawienie z niewoli, ale także uzdrowienie duchowe, oczekiwał starotestamentowy lud, pogrążony za czasów Izajasza w niewoli (trzecie kazanie adwentowe). Nadzieja pomagała trwać doświadczanemu ludowi wybranemu, wzywanemu przez proroka do pokuty i modlitwy jako drogi do odzyskania utraconej łaski, jedynego środka prowadzącego do pojednania z Bogiem. Nadzieja potrzebna jest także współczesnym wyznawcom, a czas adwentowy powinien kierować uwagę ku modlitwie, ku wsłuchiowaniu się w Słowo Boże, ku pokucie. W tym kontekście kazanie stwarza okazję do rozważań o pokucie, do przypomnienia, że Marcin Luter zalecał, aby całe życie człowieka było pokutą, okazywaną w codziennej postawie wierzącego. Przypomniane zostało, że ewangelicy zachowują spowiedź, w tym w postaci wspólnego wyznania win przed przystąpieniem do Stołu Pańskiego (s. 16), jednak najważniejsza jest skrucha podjęta w imię duchowej odnowy, a nie szczegółowe listy grzechów składane przed Bogiem. Ludzka niedoskonałość, objawiająca się w każdym czasie, łączy we wspólnym oczekiwaniu na Chrystusa, na jego narodziny, ale

także na jego powtórne przyjście. Przytaczane słowa starotestamentowego proroka są wezwaniem do „prostowania ścieżek”, do pojednania z Bogiem, do duchowego odrodzenia, gdyż tylko w ten sposób grzesznik otrzyma łaskę nowego życia i może bez obaw oczekiwać spełnienia Bożych obietnic, w tym najważniejszej – obietnicy zbawienia.

W kolejnym adwentowym kazaniu podstawą rozważań jest przypowieść o zwiastowaniu, przypominająca postać Marii, także przez ewangelików otaczanej szacunkiem służebnicy Pańskiej w pełni oddanej zadaniu, jakie wyznaczył jej Bóg. Nie relacjonuje jednak kaznodzieja dobrze znanej nowotestamentowej historii spotkania Marii z Aniołem, ale przede wszystkim podkreśla wagę tego wydarzenia – obietnica narodzenia Chrystusa przyniesiona do niewielkiego galilejskiego miasteczka przez Bożego wysłannika zapoczątkowała akt zbawienia ludzkości, który dokonał się przez późniejszą ofiarę złożoną na Golgocie. Nowina o cudownym poczęciu jest ważna z punktu widzenia każdego wierzącego, gdyż dotyczy jego drogi zbawienia, jest potwierdzeniem miłości Boga do ludzi i spełnieniem obietnicy o zwycięstwie nad grzechem, którą otrzymała pierwsza para ludzka w raju. W tym spojrzeniu na zapowiedź narodzin Zbawiciela duszpasterz nie koncentruje się na biblijnej fabule, ale na jej znaczeniu, na konsekwencjach wynikających z opisanego zdarzenia, owocach, które przyniesie dla przyszłości. To także słowa pociechy w obliczu odwiecznych pytań, dotyczących życia, jego sensu i perspektywy zbawienia. I w tym aspekcie duszpasterz przypomina, kim dla ewangelików jest matka Syna Bożego, którą należy poważać i szanować, ale zgodnie z zaleceniem Reformatora nie ubóstwiać i nie otaczać kultem²².

²² W omawianym kazaniu, wygłoszonym 19 grudnia 2010 roku, duszpasterz wyjaśnia: „Możemy więc powiedzieć, że nie zdegradowaliśmy roli Marii, ani jej dzieła, ale je biblijnie odkryliśmy, gdyż nauka o Marii, matce naszego Zbawiciela, jak każda nauka o Bogu, wypływa ze Słowa Bożego. W dobie Reformacji, nasz Reformator, który czcił Marię, wyraźnie określił jej rolę. Dla ks. dra Marcina Lutra Maria jest największą niewiastą wśród niewiast w niebie i na ziemi, najwyższą, najszlachetniejszą matką, najdrogocenniejszym klejnotem po Chrystusie w całym chrześcijaństwie. Pomimo czci dla Marii,

Następne wybrane teksty dotyczą świąt Bożego Narodzenia, określanych także mianem Czasu Narodzenia Pańskiego. Kazania przeznaczone na Wigilię Narodzenia Pańskiego i kolejne dni świąteczne wygłaszane są w okresie szczególnie radosnym, wypełnionym w wymiarze świeckim radością i chwilami zadowolenia ze wspólnego przebywania przy wigilijnym stole. I ta warstwa najbliższej słuchaczom rzeczywistości ludzkiej znajduje swoje miejsce w przygotowanym na czas świąteczny przekazie. Poprzedzające kazania wersety każą jednak patrzeć na wydarzenie sprzed dwóch tysięcy lat z duchowego, w tym konfesyjnego punktu widzenia. Luterzańskie kazanie pozostaje wszak przede wszystkim interpretacją Pisma, pouczeniem, jak zapisane wydarzenia odczytywać, jak budować własną wiarę w oparciu o Słowo, w oparciu o zawarte w nim przesłanie. W warstwie tekstowej wybranego kazania nie brakuje odniesień do jednej z najbardziej znanych biblijnych opowieści o narodzinach Mesjasza. Realia tamtego czasu zapisane w Ewangeliach, fakty związane z losem Marii i Józefa, którzy musieli odbyć drogę z Nazaretu do Betlejem czy ubóstwo betlejemskiego żłobu odsyłają słuchaczy do własnych wyobrażeń na temat godowej Ewangelii, na temat okoliczności przyjścia na świat Zbawiciela. Najistotniejsza wszak pozostaje warstwa interpretacyjna wydarzeń skonfrontowanych z czasem poprzedzającym Narodzenie i ich znaczeniem dla ludzi, w tym dla zbiorowej społeczności – bezpośrednich słuchaczy i czytelników postylli kierowanej do wiernych. Wigilijne kazanie przygotowujące do kolejnego przeżywania pamiątki Narodzenia Pańskiego uzmysławia, jak zmienił się świat po Narodzinach w Betlejem. „Do tego czasu ludzkość staczała się w otchłań rozpacz i beznadziejności, gdyż żyła w mrokach grzechu”, dopiero pojawienie się Jezusa przyniosło na ziemię „światłość” („oto z ciemnej nocy zrodził się nowy dzień”). „Na grzesznej ziemi rodzi się, a później żyje prawdziwy Bóg-człowiek, który jako Bóg z wyżyn krzyża i pustego grobu przynosi prawdę

nigdy jednak nie stawiał jej w miejscu Chrystusa i zawsze przestrzegał przed przypisywaniem jej cech wstawienniczych czy dążących do ubóstwiania” (T. Szurman, *W Słowie...*, s. 20).

i łaskę zbawienia” (s. 24). Tajemnica betlejemskiej nocy kryje w sobie zapowiedź późniejszych wydarzeń, niesie w sobie nadzieję na pojednanie grzesznej ludzkości z Bogiem, ale może również zmienić życie każdego człowieka. „Jaką drogę trzeba nam przebyć?” – pada pytanie. W odpowiedzi zostały przypomniane konfesyjne wartości wiary – droga z „nocy grzechu” wiedzie przez łaskę otrzymaną bez zasług człowieka (*sola gratia*), przez dobrowolne przyjęcie wiary (*sola fide*), a Chrystus jest jedynym pasterzem (*solus Christus*), „nie potrzeba żadnych innych pośredników w drodze do Boga”.

Luterańskie kazanie staje się wezwaniem do pamiętania nie tylko o nowonarodzonym Dzieciątku, ale przede wszystkim o Zbawicielu, który przyniósł światu odkupienie grzechów, który niesie wszystkim zbawienie i pokój. W innym świątecznym kazaniu „betlejemską tajemnicą” jest zapowiedzią nowego przymierza pomiędzy Bogiem a rodzajem ludzkim, przymierza opartego na miłości, a nie na zobowiązaniach zakonu, od którego Syn Boży uwalnia wierzących. Kazania wygłaszane w Święto Narodzenia Pańskiego niosą zarazem wezwanie do naśladowania Chrystusa, do okazywania radości z perspektywy zbawienia, do chrześcijańskiej wolności w czynieniu dobra. To bezkompromisowe zaproszenie do wiary dojrzałej, do uczestnictwa w Bożym królestwie „nie na prawach niewolnika, ale wolnego człowieka, oddanego Bogu dziedzica”.

Zatrzymajmy z kolei uwagę na kazaniach przeznaczonych na Wielkanoc, w tradycji luterańskiej – Czas Zmartwychwstania Pańskiego. W kazaniu przygotowanym na Wielki Czwartek przypomniana jest wieczerza paschalna, którą Jezus spożywał ze swymi uczniami, a która symbolizuje ustanowienie sakramentu komunijnego (w Kościele ewangelickim zachowanego pod dwoma postaciami). Ta szczególna wieczerza została ukazana na tle Bożego planu zbawienia – wyrastając z tradycji Paschy, święta obchodzonego na pamiątkę wyjścia z niewoli egipskiej narodu wybranego, niosła zapowiedź zbawienia, zakorzeniała życie doczesne w przyszłości „nieba” i była początkiem tworzenia się Chrystusowego Kościoła na ziemi.

Kazanie koncentruje uwagę słuchaczy na znaczeniu Komunii, na ukazaniu jej wagi dla duchowego życia wiernych w każdym czasie. Po pierwsze, przystępując do Stołu Pańskiego, stajemy się „ludem nowego przymierza”, jesteśmy częścią społeczności, która uwierzyła w Chrystusa. Czy jednak jesteśmy tego świadomi, „czy z tej wielkiej łaski korzystamy?”. Sakrament komunii, poprzedzony wyznaniem grzechów, przynosi wzmocnienie wiary, współtworzy duchową wartość nabożeństwa – „ewangelickie nabożeństwo ma dwa wierzchołki – zwiastowanie Słowa Bożego i przystępowanie do Stołu Pańskiego” (s. 116). Przyjmowanie Komunii niesie z sobą również zobowiązanie do podążania za Chrystusem, do „czynnego świadectwa wiary”, do darowania win bliźnim, do nowego życia w imię zbawienia.

Są tu kazania na Święto Zmartwychwstania Pańskiego oparte na relacjach apostoelskich, ukazujących „rzeczywistość pustego grobu”, stwierdzoną przez świadków, uczniów i kobiety, które rankiem przyszły do grobu. Święte kazania dotyczą wiary w zmartwychwstanie, która już w czasach Jezusa nie była powszechna, była kwestionowana podobnie jak obecnie. Nie wszyscy w czasach biblijnych byli przekonani o prawdziwości wydarzeń świadczących o pokonaniu śmierci, również dzisiaj nie wszystkim dane jest cieszyć się radosną wieścią: „Jezus żyje”. Współczesny kaznodzieja podkreśla potrzebę indywidualnego zrozumienia tego niepojętego z punktu widzenia logiki wydarzenia, uświadamia, jak wiara w zmartwychwstanie może zmienić życie oraz nastawienie do świata, jak może zmienić człowieka. O wadze zrozumienia tego momentu pisze: „Przyjdzie taki moment, tak jak dla Marii, że nastanie Wielkanoc. Ciemność wielkopiątkowa minie bezpowrotnie, a na jej miejsce wejdzie światłość wielkanocna z ponadczasową wieścią: Jezus żyje” (s. 125). Opisując reakcję biblijnej Marii na widok Zmartwychwstałego, duszpasterz podkreśla, że w obliczu tego doniosłego wydarzenia nie powinny wiernych trapić żadne troski ani zmartwienia. Uwierzyć w zmartwychwstanie można jedynie przez wiarę, pozostając z tym przekonaniem pośród przeciwności losu, w obliczu śmierci, pośród chaosu świata,

podejmując zadanie dzielenia się dobrą nowiną, wszak to „najszczytniejsze zadanie w Kościele do dzisiaj”.

W jednym z ostatnich kazań, przeznaczonym na ostatnią niedzielę roku kościelnego, duszpasterz snuje rozważania na temat stosunku człowieka do życia doczesnego oraz perspektywy oddalonej w czasie – „niebiańskiego domu”, do którego zmierza wierzący. Chociaż doczesność w sposób naturalny jest nam bliższa, otwiera człowieka na rodzinę, samorealizację, aktywność społeczną, nie może przesłonić troski o zbawienie i nie powinna prowadzić do odrzucenia Boga. Przywołując słowa apostoła Pawła, autor uzmysławia, że zawsze należy być przygotowanym na spotkanie z Chrystusem, na jego sąd i na jego pytania o naszą wiarę, ale także o nasze uczynki. W tym miejscu warto zaznaczyć, że dla ewangelików dobre uczynki nie mają charakteru przebiegającego, gdyż nie są w stanie zapewnić zbawienia grzesznemu człowiekowi, co nie znaczy, że nie mają żadnego znaczenia. Dobro, służba dla innych i okazywana sprawiedliwość stają się owocami przyjętej wiary, wyrazem miłości do Boga i Chrystusa jako jedynego pośrednika pomiędzy Ojcem a ludźmi²³. Całe nasze życie powinno być przygotowaniem do wieczności, nie wywołując wszak ucieczki od świata i doczesności²⁴, wręcz przeciwnie – pamięć o „domostwie” w niebie powinna stać się motywacją do aktywności, do czynienia dobra, do sprzeciwu wobec zła. Jak czytamy: „Dzisiaj apostoł Paweł pragnie przewartościować nasze myślenie, aby doczesność i wieczność ustawić we właściwych proporcjach i we właściwej kolejności”.

Do trwania w gotowości na spotkanie z Panem zachęca również kazanie wygłoszone w niedzielę wieczności. To ostatnie kazanie roku kościelnego jest zaproszeniem do mądrej, świadom-

²³ Marcin Luter uważał, że człowiek jest z natury grzeszny i zarazem usprawiedliwiony (*simul iustus et peccator*); sam nie jest w stanie osiągnąć zbawienia, nie mogą mu w tym pomóc dobre uczynki, posty czy inne formy umartwień, gdyż został odkupiony dzięki jednorazowej ofierze złożonej przez Chrystusa. Dobre uczynki z ewangelickiego punktu widzenia są wyrazem miłości i wdzięczności za dar zbawienia.

²⁴ Zob. I. Lichtner, *Afirmacja życia. Kwestia doczesności w teologii Marcina Lutra*, Dzięgielów 2012.

mej gotowości na spotkanie z wiecznością. Autor przypomina, że obecnie, podobnie jak wcześniej, ludzie żyją sprawami tego świata, nie pamiętając o potrzebie czuwania. Zachęca jednak do modlitwy, do uczestnictwa w nabożeństwach, do czynnej wiary. W trosce o swój zbór i wszystkich wierzących wzywa do „wejścia w siebie”, do czuwania, do troski o własne zbawienie.

Kilkanaście przedstawionych kazań przybliży postyllę katowickiego proboszcza, która wpisuje się w piśmienniczą tradycję gatunku, stanowiąc duszpasterską wykładnię Pisma, wykładnię służącą zbudowaniu wiernych i utrwalaniu wyznaniowej tożsamości wspólnoty²⁵. Ramy niniejszej publikacji nie pozwalają na dogłębną charakterystykę tomu, który w przyszłości powinien zapewne zostać objęty dokładniejszą analizą jego zawartości treściowej, konfesyjności, powiązań z tradycją czy wyłaniającego się z tekstów wizerunku luterańskiego Kościoła. Na podstawie wybranych tekstów starano się jednak przedstawić specyfikę przekazu autorskiego, kierowanego w pierwszej kolejności do parafialnej wspólnoty, mieszczącego się w tradycji gatunku, ale noszącego również piętno oryginalności, kaznodziejskiego zaangażowania, interpretacyjnej żarliwości i towarzyszącej tekstom szerokości spojrzenia na problemy wiary i jej znaczenie dla współczesnych.

Postylla *W Słowie prawda*, podobnie jak postylle wcześniejsze, towarzyszy wierzącym w czasie wszystkich świąt i niedziel roku kościelnego; dotyczy przede wszystkim nowotestamentowej opowieści o Jezusie, doniosłości jego ofiary złożonej przed Bogiem, w sposób nadrzędny – Bożego planu zbawienia zapisanego w Słowie. Z punktu widzenia czytelnika postylla dotyczy wiary, wiary współczesnego człowieka, w każdym czasie wymagającej duszpasterskiego prowadzenia, duchowej opieki

²⁵ Tom *W Słowie prawda* obejmuje 67 kazań wygłoszonych przez ks. T. Szurmana w ewangelickim kościele w Katowicach, głównie w latach 2011–2013 (sporadycznie także wcześniej), zebranych w częściach: *Adwent*, *Boże Narodzenie*, *Przełom roku*, *Epifania*, *Niedziele czasu przedpostrnego*, *Pasja*, *Wielki Tydzień*, *Wielkanoc i niedziele czasu wielkanocnego*, *Wniebowstąpienie*, *Okręś Zesłania Ducha Świętego*, *Święto Trójcy Świętej i niedziele po Trójcy Świętej*, *Niedziele czasu ostatecznego*.

i wzmocnienia. Utrwalaniu wiary indywidualnej i wspólnotowej, zachowaniu jej konfesyjności i siły służyły kaznodziejskie interpretacje Pisma, jak zaznaczył ks. Jan Badura – „wykład budujący, nie naukowy, ale zalecający pogłębienie pobożności ewangelickiej, konfrontujący z wymaganiami wiary i nawołujący do wierności Panu Bogu”.

Z jakim oddźwiękiem wśród czytelników spotka się omawiana postylla? Jak długie będzie jej trwanie w czytelniczej świadomości? W jednym ze swoich kazań ks. T. Szurman pisał: „Każde pokolenie, każdy z nas, musi odkryć wiarę na nowo odczytując odwieczne Słowo Boże dla siebie”. Zaznaczał przy tym, że „żywa wiara wyrażana przez jedno pokolenie, niekoniecznie przez te same argumenty, musi rodzić wiarę w sercach nowych pokoleń”. Może i taką rolę należałoby przypisywać postyllom – służąc swemu pokoleniu, patronując utrwalaniu wiary wśród członków Kościoła, mają postyllę wprowadzić żarliwość jej trwania w przyszłą wspólnotę ludzi wierzących, zakorzenić konfesję w kolejnym pokoleniu. Tom *W Słowie prawda* to w tym kontekście postylla kierowana do pokolenia ludzi XXI wieku, do odbiorców żyjących w świecie medialnym, nowoczesnym, ale także świecie poddanym laicyzacji, w którym chrześcijańskie wartości są zagrożone, co znajduje swój ślad także w kazaniach katowickiego proboszcza. Jego postylla, będąca postyllą luterńskiego współczesnego duszpasterza, człowieka „słowa”, humanisty i poety, może służyć poszukiwaniom indywidualnej drogi do Boga w wymiarze konfesyjnym, chrześcijańskim, stanowiąc zarazem świadectwo wyznaniowej tożsamości diaspory, świadectwo przywiązania do Słowa, kontynuowane wzorem poprzedników.

Na zakończenie można dodać, że 16 września 2014 roku w Bibliotece Śląskiej odbyła się uroczysta promocja postylli ks. bp. T. Szurmana. Starannie wydany tom *W Słowie prawda* został zaprezentowany licznie przybyłym tego dnia gościom pośród wspomnieniowych refleksji i dyskusji o tradycjach diaspo-



Kościół ewangelicki w Katowicach

ry²⁶. Obecny na promocji biskup diecezji katowickiej Kościoła luterńskiego w Polsce we wstępie do postylli swego poprzednika napisał: „W każdej postylli odbija się postać jej autora. W tym zbiorze kazań znajdujemy Biskupa Szurmana z jego wiernością Słowu Bożemu i wynikającą z niego teologiczną głębią, wrażliwością społeczną i otwartością ekumeniczną. W rozumieniu i zwiastowaniu Słowa Bożego Autor tej postylli nie uznawał kunktatorstwa i relatywizmu. Słowo Boże było nadrzędne”.

²⁶ Relacja z promocji postylli *W słowie prawda* zob. stronę Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego <<http://www.ptew.org.pl/2014/09/w-bibliotece-slaskiej-odbyla-sie-promocja-zbioru-kazan-sp-ks-bp-tadeusza-szurmana-pt-w-slowie-prawda/>> [dostęp 7.12.2017].



Postylla ks. Tadeusza Szurmana



Publikacje ks. Tadeusza Szurmana